

LÄNSMUSEET PÅ GOTLAND

THE COUNTY MUSEUM OF GOTLAND, SWEDEN
Kulturmiljövård
Peter Olsson

Dnr 926-02

Visby 2002-06-25

Kopia.
Länsstyrelsen
Länsmuseum

Carin Jacobsson
Kyrkorådet Bro
La Åby Bro
621 73 VISBY

Uppställningsanvisning för hällar och stenar i Bro kyrka

Hej!

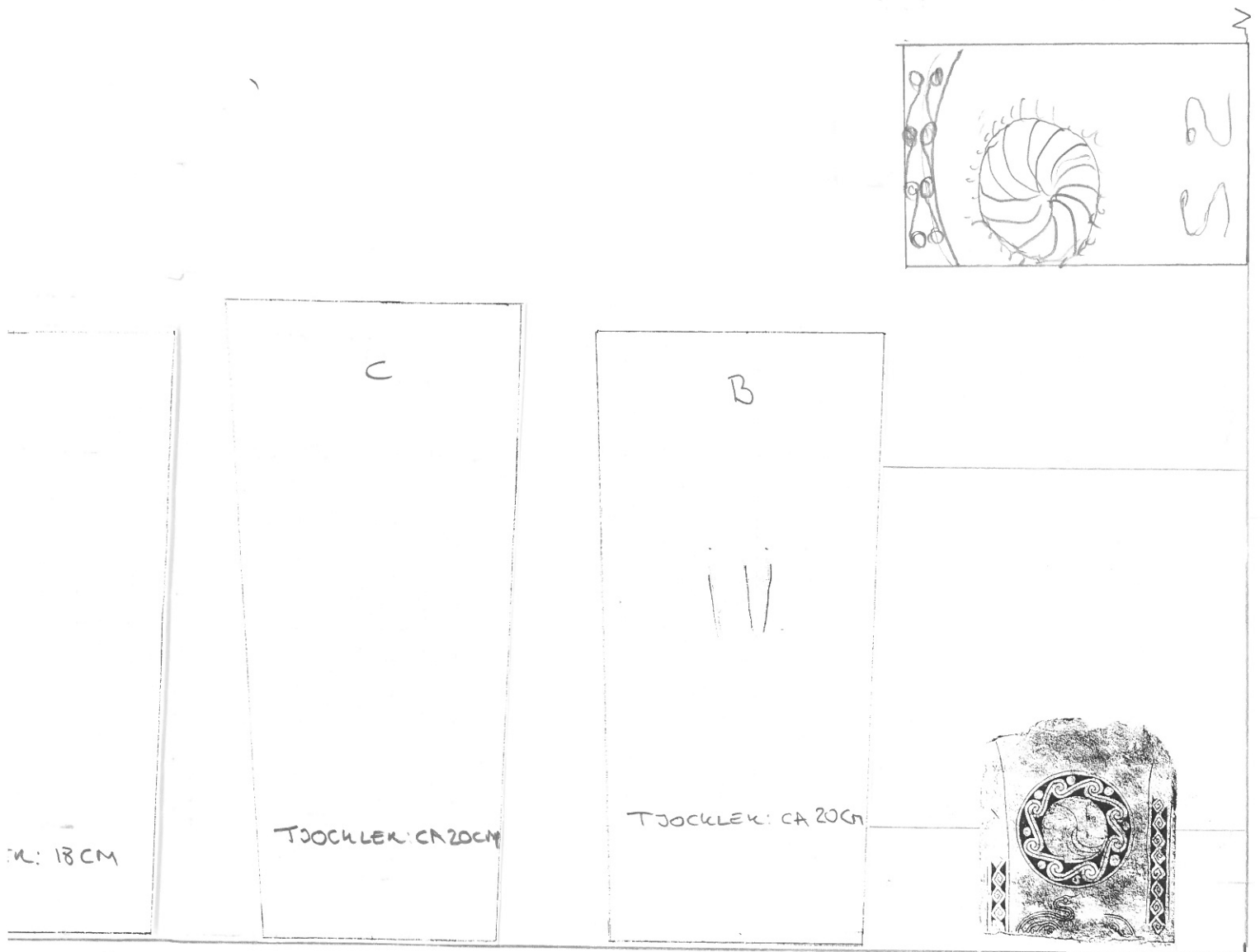
Här kommer det utlovade förslaget för uppställning av hällar och stenar i Bro kyrkas bönekammare (botgöringscell). Förslaget omfattar fem objekt. Tre större, nästan rektangulära hällar är idag placerade längs den norra kyrkogårdsmuren. En oregelbundet formad sten, med en inristad hammare, ligger ovanpå den södra kyrkogårdsmuren. Det femte objektet är en del av en bildsten från 400-talet, vilken tidigare varit inmurad i långhusets södra vägg, men sedan en restaurering på 1960-talet finns deponerad på Gotlands Fornsal (C11144).

Samtliga objekt säkras, enligt överenskommelse på platsen, genom gängse metoder. De höga hällarnas kramlor fästes lämpligen i fogen som löper horisontellt längs hela norrväggen, på ca 155 cm avstånd från golvet.

Vänliga hälsningar

Peter Olsson

NORRVÄGG

BRO KYRKA

UPPSTÄLLNING ANVISNING

SKALA 1:20

AV PETER OLSSON 2002-06-25

Nr	Socken	Fyndplats	Nuvarande befintlighet	Typ	Bevaringsgrad %	Bildytans tillstånd	Dekorens art	Litteratur
1	Akebäck	Ka	Kyrkogården	S	> 75	1	KB	Lqt 1942
2	Ålskog	Ka	SHM 5038	K	> 75	3	KB, RF (stridsscen, häst o vagn) Sekundärt omhuggen till understycke till dopfont	Lqt 1942 Almgren 1946 Plassman 1959 (s. 59)
3	Ålskog	Ollajvs (Runv G109)	kpf	S	ca 100	2	KB, TB med runor. CM segelskepp	Lqt 1942
4	Ålskog	Tjängvide I (Runv G110)	SHM 4171	S	> 75	3	KB, TB, RF i 2 zoner (överst välkomsten med ryttare, därunder segelskepp) Runor	Lqt 1942 (s. 69)
5	Ålskog	Tjängvide II	försvunnen	M	< 25	1	KB, TL	Lqt 1942
6	Ålskog	Tjängvide III	försvunnen	S	< 25	2	CM segelskepp	Lqt 1942
7	Ålskog	Visnar ängar 1	kpf	S	ca 75	0	Bildstensrot plus av-slagna delar	Wennersten 1973
8	Ålskog	Visnar ängar 2	kpf	?	?	0	Bildstensrot	Wennersten 1973
9	Alva	Bopparve	GF C10126	M	ca 90	3	CM segelskepp	Lqt 1962 (s. 137)
10	Alva	Stora Ringome	GF C9427	M	< 50	2	Dubbelzijdigt orn med KB, Å ena sidan skepp över varandra motställda fåglar	Lqt 1942
11	Alva	Änge	SHM 14085	M	< 75	2	KB, varandra motställda hästar samt rutmönster	Lqt 1942
12a	Årdre	Ka I (Runv. G114)	SHM 11118:I	K	ca 50	3	KB med runor. RF (välkomsten med ryttare?). Tillhör samma monument som 12b-d	Lqt 1942
12b	Årdre	Ka II (Runv. G114)	SHM 11118:II	K	ca 30	3	KB med runor. RF. Jfr. 12a-d	Lqt 1942
12c	Årdre	Ka V (Runv. G114)	SHM 11118:V	K	ca 90	3	KB med runor RF (Djur- och människofigurer). Jfr 12a-d	Lqt 1942 (s. 87+88)
12d	Årdre	Ka VI (Runv. G114)	SHM 11118:VI	K	ca 80	3	KB med runor RF (Djur- och människofigurer). Jfr 12a-c	Lqt 1942 (s. 87+88)
13	Årdre	Ka III (Runv. G113)	SHM 11118:III Dep. GF	S	ca 100	3	Dubbelzijdigt orn med KB med runor. Sid A har runstensdjur och människor. Sid B runstensdjur	Lqt 1942 (s. 79)
14	Årdre	Ka IV (Runv. G111)	SHM 11458	S	ca 100	3	Dubbelzijdigt orn med KB. Sid A runstensdjur, sid B runstensdjur och runor	Lqt 1942
15	Årdre	Ka VII (Runv. G112)	SHM 11118:VII	S	ca 100	3	Dubbelzijdigt orn. Sid A har KB, TB och runstensdjur. Sid B KB och TB - båda med runor	Lqt 1942

Nr	Socken	Fyndplats	Nuvarande befintlighet	Typ	Bevaringsgrad %	Bildytans tillstånd	Dekorens art	Litteratur
16	Årdre	Ka VIII	SHM 11118:VIII	S	> 75	3	KB, TB, RF i 2 zoner (överst ryttare på 8-bent häst, därunder segelskepp och motiv ur Völund-sagan (s. 71))	Lqt 1942 1970 Buisson 1976 Hauck 1977 (s. 71)
17	Årdre	Petsarve I	GF C1877	K	< 50	0	Sekundärt använd som tröskelsten	Lqt 1942
18	Årdre	Petsarve II	GF C1878	M	ca 100	2	Dubbelzijdigt orn. Sid A har KB och stilerat segel-fartyg. Sid B geometriskt orn	Lqt 1942
19	Åtlingbo	Ka	kpf	T	< 25	3	CM ? rundel med spiralorn	Lqt 1942
20	Bara	Ka	kpf	S	ca 100	1	RF i minst 5 zoner	Lqt 1942
21	Bara	Nederbjärs I	kpf	K?	< 25	2	KB, RF (älg eller hjort mm)	Lqt 1942
22	Bara	Nederbjärs II	GF C4640	S	> 75	3	KB och TB i form av slinga med runor. Stenen är ett omhuggat äldre monument som tidigare haft KB, Kors märke m.m	Lqt 1942
23	Boge	Ka	GF C1064	S	> 75	3	KB, RF (älg eller hjort mm)	Lqt 1942
24	Boge	Laxarve 1	GF C10038:131	K	ca 100	2	KB. Belysningsanordning	Lqt 1964
25	Boge	Laxarve 2	GF C10188:14	S	< 15	3	CM segelskepp	Lqt 1962 (s. 55)
26	Boge	Laxarve 3	GF C10038:130	S	ca 100	2	KB. Segelskepp	Lqt 1962 I felaktigt be-tecknad bild II
27	Bro	Ka I	kpf	T	> 75	3	Har övre KB, CM virvelhjul över 2 rundlar med spiral-orn, 2 är under roddfartyg. Bimotiv, små krigarfigurer	Lqt 1942 (s. 28)
28	Bro	Ka II	kpf	T	< 50	3	DKL och övre KB, CM virvelhjul över 2 rundlar. Bimotiv ornar	Lqt 1942
29	Bro	Ka III	kpf	Ks	?	2	KL och virvelhjul	Lqt 1942
30	Bro	Ka IV	kpf	Ks	?	1	KL och rundel	Lqt 1942
31	Bro	Ka VI	kpf	T	?	2	DKL rundel med spiralorn	Lqt 1942
32	Bro	Ka 7	GF C11144	T	< 30	3	KB, CM virvelhjul	Lqt 1956
33	Bro	Eriks I	kpf	S	ca 100	2	KB, CM segelskepp	Lqt 1942
34	Bro	Eriks II	kpf	S	ca 100	1	KL	Lqt 1942
35	Bro	Stenstu I	kpf	S	ca 100	0	Stenarna kallas "Bro stänkällingar"	Lqt 1942
36	Bro	Stenstu II	kpf	S	ca 100	0		Lqt 1942

72 x 65 x 18
A B DD

sein und ist in ungefähr rechtem Winkel zur Schauseite schwach bauchig gehauen, mit einer gut 1 cm breiten Schrägkante dazwischen.

Die neben der Schmalseite herlaufende Riefe ist schwach eingemeisselt, ebenso wahrscheinlich jedes zweite der nur teilweise erkennbaren, mondsichelförmigen Innenfelder des etwa 20 cm weiten Rondells.

IV. In loco. Fig. 321.

Fragment eines Randsteines, mit der Schauseite nach oben und einer bearbeiteten Schmalseite nach aussen als siebente Stufe von unten her gerechnet in der Treppe in der Südmauer des Turmes eingemauert. Von E. Lundmark im Jahre 1913 entdeckt.

Kalksteinplatte, 15 cm dick, wahrscheinlich ein Teil desselben Randsteines, wie der dicht darunter liegende Stein Nr. III. Die bis zu einer Länge von 54 cm erhaltene Schmalseite gleicht der des vorigen Steines und ist in der Längsrichtung recht stark konvex. Auf der von Fussritten stark abgenutzten Schauseite läuft eine Riefe längs der Kante und ist ein Rondell angebracht, von dessen innerer Musterung allerdings nicht mehr viel (Reste einer kreuzartigen Einteilung?) festgestellt werden kann; im übrigen stimmt alles mit der Schauseite auf dem Fragment Nr. III überein.

V. In loco.

Fragment eines Randsteines, an der Innenseite der westlichen Turmmauer an der Nordwestecke 2,3 m über dem Fussboden auf dem Turmgewölbe eingemauert.

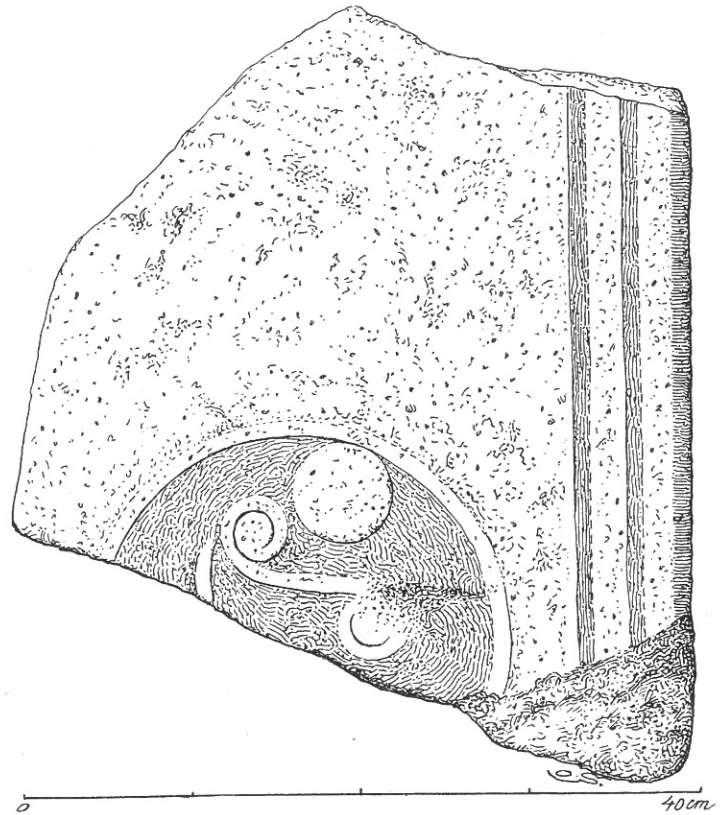
Kalksteinplatte, 17 cm dick. Nur die ursprünglich nach aussen gewendete Schmalseite, die in der Längsrichtung schwach konvex ist und mit Gruppen von abwechselnd quer und längs laufenden flachen Riefen von etwa 3 cm Breite versehen ist (vgl. Fig. 17), ist sichtbar. Ein Feld mit fünf längs laufenden Riefen ist 21 cm lang, ein Feld daneben mit acht querlaufenden Riefen ist 24 cm lang. Die erhaltene Länge der ganzen Kante beträgt 80 cm.

VI. Kirchhofsmauer. GF C 3918. Fig. 322.

Fragment, das im Jahre 1913 von E. Lundmark in der Kirchhofsmauer, in der Nähe von deren südwestlicher Ecke gefunden wurde.

Kalksteinplatte, 15,5 cm dick. Die Schauseite ist eben gehauen, die in der Längsrichtung schwach konkave Schmalseite ebenfalls ungefähr winkelrecht zur Schauseite, mit einer schmalen Schrägkante dazwischen. Die Rückseite ist unbearbeitet.

Von der durch Verwitterung erheblich verwischten Verzierung lassen sich deutlich zwei hineingemeisselte Riefen, die neben der Schrägkante herlaufen, erkennen, ausserdem, wenn auch undeutlicher, ungefähr die

322. Bro VI.

Hälfte eines kleineren Rondells, dessen Feld, von einem kreisförmigen Band umgeben, um ein von (ursprünglich) vier zusammengehakten Spiralen gebildetes Muster flach eingemeisselt war. Zwischen dem Rand und den Bändern, die die Spiralen verbanden, scheinen auch ausgesparte, kreisförmig begrenzte Flächen vorgekommen zu sein.

Das Fragment gehört offensichtlich entweder zu der rechten oder der linken Seite eines einmal errichteten Bildsteins.

VII. Kirchhof (?).

Wie eine Notiz von FN bezeugt, wurde im Jahre 1913 ausser den Steinen Nr. II—VI noch »der Obertheil eines Bildsteins, auf einem Steinhaufen ausserhalb der Kirche liegend« von E. Lundmark gemeldet. Möglicherweise war dieser Stein derselbe, der unter »Bro, Kirchspiel« beschrieben wird.

BRO, KIRCHSPIEL (?).

SHM 20722. Fig. 324.

Im Jahre 1934 wurde auf Veranlassung des Antiquars Erik Lundberg ein Stein in das SHM eingeliefert, über den im Inventarverzeichnis (unter Nr. 20722) lediglich »Teil eines Bildsteins« sowie, als Herkunftsort »Kirchspiel Bro« vermerkt war. Dieser

Bild 2. Bildstenfragment
inmuret i Bro kyrkas östra
långhusgavel. Foto Gun-
nar Olsson, Väsbynde.

andra rankans våglinje till en sickacklinje; samtidigt förvandlades stjälkarnas spiraler till de kompakta krokar, vi här se. På vissa andra bildstenar äro rankorna lättare att känna igen.

På skilda håll i Norden ha ur folkvandingsstida gravar upptagits åtskilliga bandstumpar med likartade, ofta än mer tillkrånglade mönster. De första gotländska mästarar, som anbragt de beskrivna bårderna på sina bildstenar, kunna mycket väl ha haft dylika band framför sig. Men de kunna också ha gått ut från föremål av annat material, ty även träsnidare och finsmeder lånade textila mönster, när så passade dem.

Mått mellan ytersidorna av stävsvängarna är skeppsbildens största längd 64,7 cm. I höjd med lägsta delen av köllinjen är hällens bredd 95 cm; 32 cm högre upp bör den ha varit en halv cm kortare. Hällens smalsidor äro slätbuggna till nästan full bredd i något spetsig vinkel mot godsidan, från vilken den skiljes av en 1,5 cm bred skråkant i mycket trubbig vinkel mot godsidan. Hällens tjocklek är 14 cm.

Fragmentet har tillhört en bildsten av en typ, som redan är väl känd, huru vi ännu sakna något fullständigt bevarat exemplar därav inom »stenarnas» grupp. Dit räknas bl. a. den vackra stenen i Bro kyrkas bevarad till 188 cms längd, och den från Björkome i Väsbynde,

21144

vilka båda, såsom redan nämnts, visa bilder av långbåtar. Den sistnämnda har därjämte på ömse sidor skeppet precis samma bårdmönster som Stenkyrkahällen. Så har även ett fragment från Martebo kyrka, nu i Statens Historiska Museum. Det är märkligt framför alle genom rester av en lång runinskrift. Närmast ovanför den tvärgående brotyta, som kanske medfört förlusten av ännu en långbåtsbild, se vi två dekorativa rundlar i bredd och ett stycke högre upp resten av en tredje, betydligt större rundel, som förserts med det för dylika vanliga virvelmönstret precis som på Björkome- och Brostenarna. Men Martebostenens smärre rundlar omslingras av en orm, vars stjärt kan ha slutat i fältet nedanför ungefär som den spiral, vi se överst på Stenkyrkastenens mitrfält.

De övre delarna av en liknande orm se vi återigen vid nedre brottryan av den vackra håll, som här återges i bild 2. Ormen lyfter huvudet strax under den ovanligt formade storrundeln, som har en diameter av högst 39 cm. Det är nämligen denna gång fråga om ett mindre, ehuru näppeligen sämre utfört monument, kanske för något avlidet barn, kanske beställt av någon mer blygsam man för en vuxen. Stenen har alltsedan medeltiden suttit synlig i Bro kyrkas ytterliv, men så högt upp — på långhusets östra gavel, strax ovan korets södra takfot — att ingen i nyare tid observerat den före år 1955, då konstnären Erik Olsson, Sanda, fick syn på dess märkliga ristningar av vacker solskensdag, kl. 11 — den tid på dygnet, då solen står i rätt läge för att bäst framhäva mönstringen. En annan intresserad och hjälpsam man i bygden, herr Gunnar Olsson i Väsbynde, ordnade sedan beredvilligt den ställning, som erfordrades för att få stenen i närmare ögnasikte, och tog den fotografi, som här återgivits. Bilden är så skarp, att jag på den tycker mig kunna iaktta den tredje (översta) av de tre linjer, som på hällens högra hälft bildat ett parti av ormkroppen, böje i både symmetriskt med det tydligare framträdande parti till vänster, varifrån ormhuvudet reser sig. Jag tackar den gode medhjälparen, som gör det möjligt att i efterhand gottgöra en försumelse, begången vid hällens inmållning!

En annan fin representant för Bro—Martebogrupperns praktikmonument från 400-talet har jag tidigare sökt schematiskt rekonstruera med hjälp av ett tyvärr mycket otillräckligt antal vid Ihre i Hellvi år 1934 tillvaratagna fragment, vilka alla synas ha tillhört en och samma sten. Min försöksskiss, som här återges i bild 3, visar strax under den breda, övre kantbården rester av storrundeln med virvelmönster, ett stycke nedanför en bit av den ena i ett förmodat par av smärre rundlar (motsvarande dem på flera av de förutnämnda) och ännu ett litet stycke ned en framställning, som jag tidigare oi förstått; fem mycket små, helt nedskänkta